Uitingsdelicten

In Nederland geldt geen algemeen, te allen tijde geldend verbod opuitingen, zoals het tonen van vlaggen, symbolen, afbeeldingen of(gesproken of geschreven) teksten. Artikel 7 van de Grondwet bevatimmers een verbod op preventieve censuur. Tegelijk blijkt uit die bepaling dat de wetgever bevoegd is uitingen vanwege hun inhoud strafbaar testellen. Daartoe zijn verschillende uitingsdelicten in het Wetboek vanStrafrecht opgenomen, zoals strafbare vormen van persoonlijkebelediging (zie de artikelen 261, 262 en 266), groepsbelediging (artikel137c), het aanzetten tot haat, discriminatie of geweld tegen een groepmensen (artikel 137d) en opruiing (artikel 131). Het in het openbaar tonen van een bepaald symbool, tekst of afbeelding of het roepen van leuzen kan, afhankelijk van de omstandigheden van het geval, een uitingsdelictopleveren. Daarvoor is vereist dat de wettelijke bestanddelen van het desbetreffende uitingsdelict zijn vervuld. Op het moment dat een uiting is gedaan, kan door het OM worden beoordeeld of in het concrete geval sprake is van een strafbare uiting en of daarom strafrechtelijke vervolging moet worden ingesteld. Daarbij moet voor ogen worden gehouden dat de strafbepalingen in het Wetboek van Strafrecht niet zodanig specifiek zijn dat bijvoorbeeld het roepen van leus X of het tonen van symbool Y telkens afzonderlijk strafbaar is gesteld. Ter verzekering van een breed toepassingsbereik zijn de uitingsdelicten vrij algemeen omschreven. Zo is onder meer strafbaar gesteld – kort gezegd – het doen van een beledigende uiting over een groep mensen wegens onder meer hun ras,godsdienst of levensovertuiging (groepsbelediging), het aanzetten tot haat of discriminatie tegen een persoon vanwege voornoemde redenen (haatzaaien) of het aanzetten tot enig strafbaar feit (opruiing). Steeds zal per geval moeten worden beoordeeld of sprake is van een strafbaar feit.Daarbij zal telkens ook moeten worden getoetst aan het verdrags-en grondwettelijke kader dat geldt ten aanzien van de vrijheid van meningsuiting, waarbinnen het strafrechtelijk optreden in individuele gevallen steeds moet kunnen worden gerechtvaardigd. Deze systematiek zorgt ervoor dat per geval maatwerk kan en moet worden geleverd, waarbij het van de precieze omstandigheden van het geval afhangt of de desbetreffende gedraging een strafbare of niet-strafbare uiting oplevert. Bij de beoordeling van de strafbaarheid speelt onder meer de context waarin de desbetreffende uiting is gedaan een belangrijke rol, evenals de kennelijke

Tweede Kamer, vergaderjaar 2023–2024, 34 324, nr. 12 15

bedoeling van de uitlating, de doelgroep waarop de uiting kennelijk was gericht en de plaats of gelegenheid waar de uitlating wordt gedaan. Zo zal het tonen van een bepaald(e) symbool of vlag op straat anders worden beoordeeld dan het tonen van hetzelfde symbool of dezelfde vlag in ee museum. Van geval tot geval zal (achteraf) worden beoordeeld door het OM – en in geval van strafrechtelijke vervolging uiteindelijk door de rechter – of er in het specifieke geval sprake is van een strafbare uiting.Specifiek voor het tonen van vlaggen of symbolen van een terroristischeorganisatie geldt dat dit uitingen zijn die onlosmakelijk met die organisatie zijn verbonden. Het hangt van de omstandigheden van het geval af of het tonen van zo'n vlag of symbool een uitingsdelict oplevert. Uit de rechtspraak hierover kan worden afgeleid dat louter omdat een vlag in zijn algemeenheid wordt gebruikt als symbool van een terroristischeorganisatie, met een gedachtengoed dat haaks staat op de normen en waarden van onze democratische rechtsstaat, dit niet betekent dat er per definitie sprake is van een strafbaar feit indien die vlag in het openbaa rwordt getoond. Als voorbeeld kan de door Islamitische Staat (IS)gebruikte vlag worden genomen die in zijn algemeenheid wordt gebruikt als symbool van die terroristische organisatie. Uit een uitspraak van het gerechtshof Den Haag kan worden afgeleid dat het enkele in het openbaartonen van zo'n vlag alleen onder bijkomende omstandigheden haatzaaien(artikel 137d Sr) of groepsbelediging (artikel 137c Sr) kan opleveren.Datzelfde zal gelden voor opruiing. Wat betreft bijkomende omstandigheden waaronder het in het openbaar tonen van zo'n vlag wél strafbaar kan zijn, zou bijvoorbeeld kunnen worden gedacht aan de situatie dat volgens afspraak openlijk in groepsverband IS-vlaggen worden getoond in reactie op een bepaalde terreurdaad of in het kader van een pro-IS betoging. De opruiende werking hiervan zou nog verder kunnen worden versterkt wanneer vervolgens moedwillig beeldopnamen daarvan via social media permanent toegankelijk worden gemaakt voor derden. Of sprake is van strafbaarheid zal, zoals gezegd, per geval moeten worden beoordeeld. Zo is in de rechtspraak het vanaf de openbare weg zichtbaarophangen van een vlag met hakenkruis in een woning als beledigend voor de Joodse gemeenschap aangemerkt, op basis waarvan de betreffende persoon is veroordeeld.Daarbij heeft mogelijk een rol gespeeld dat een vlag met hakenkruis onlosmakelijk is verbonden met de verschrikkingen van de Holocaust. In de bijlage bij deze brief zal verder op de jurisprudentie op dit punt worden ingegaan.Het Wetboek van Strafrecht biedt – ook gelet op het verdrags- en grondwettelijke kader dat geldt ten aanzien van de vrijheid van meningsuiting, waarbinnen het strafrechtelijk optreden in individuele gevallen steeds moet kunnen worden gerechtvaardigd – voldoende mogelijkheden om strafrechtelijk effectief op te kunnen treden tegen openbare uitingen(al dan niet gedaan tijdens een demonstratie) die de grenzen van de wetoverschrijden. Voor nadere voorbeelden verwijzen wij naar de bijlage bijdeze brief. In deze bijlage zijn de juridische kaders van de uitingsdelictenopruiing, groepsbelediging, het aanzetten tot haat, discriminatie of gewelddadig optreden en het openbaar maken van beledigende,discriminerende of tot haat aanzettende uitlatingen geschetst, alsmede de jurisprudentie hieromtrent. Opgemerkt dient te worden dat openbare uitingen ook andere strafbare feiten kunnen opleveren dan de in debijlage genoemde misdrijven tegen de openbare orde. Zo zijn er bijvoorbeeld commune delicten met een discriminatieaspect («codis-feiten»),waar bijvoorbeeld het beledigen van een politieambtenaar door het maken van een Hitlergroet onder kan vallen (artikel 266 in verbinding met32Hof Den Haag 25 mei 2018, ECLI:NL:GHDHA:2018:1248.33Hoge Raad 21 september 2010, ECLI:NL:HR:2010:BM2483.

267 Sr). Indien openbare uitingen gepaard gaan met het plegen van geweld kan er bijvoorbeeld sprake zijn van vernieling (artikel 350 Sr),openlijke geweldpleging (artikel 141 Sr), (zware) mishandeling (artikel300/302 Sr) of zelfs (poging tot) doodslag (artikel 287 Sr).Of in een concreet geval sprake is van verdenking van een strafbare uiting– of van een ander strafbaar feit – is aan het OM om te bepalen. Mocht het OM inderdaad van oordeel zijn dat sprake is van een strafbaar feit, dan is het ook aan het OM om de vervolgvraag te beantwoorden of in dat gevalstrafrechtelijke vervolging opportuun is.

Bron:

BRIEF VAN DE MINISTERS VAN BINNENLANDSE ZAKEN ENKONINKRIJKSRELATIES EN VAN JUSTITIE EN VEILIGHEID
Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-GeneraalDen Haag, 19 april 2024
De Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,H.M. de JongeDe Minister van Justitie en Veiligheid,D. Yes¸ilgöz-Zegerius

Tweede Kamer, vergaderjaar 2023–2024, 34 324, nr. 12 15